

ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ
(1935–2024)

Реч на комеморацији проф. Драгољубу Петровићу, у Матици српској
11. децембра 2024. године

Дозволите ми да с вама поделим утиске о делу живота и рада професора Драгољуба Петровића и да вам пренесем уверења која су о њему запечаћена у нашим срцима.

Његова харизматичност, одмереност, истрајност, неодољива потреба за трагањем и истином одавали су истовремено и поноситој господини и староковног професора с ретком вољом за непрестаним радом. У том погледу Професор је био врстан професионалац, спреман да се у сваком тренутку запита, да запише своја промишљања и да се запуту тешко проходним стазама ка недосегнутом.

Стварни радни и стваралачки век професора Драгољуба Петровића – с аспекта оних који су учили од њега и који су с њим непосредно сарађивали – могао би се поделити у три периода: прва фаза одредила би се као едукативна, у којој се јасно виде елементи његове службе и звања; друга би се могла уздићи на ниво мајсторлука, где је дошла до изражаја његова уметност у лексикографском занату; и трећа, најважнија – сагледана најличније и веома јасно – разумела би се једино као прегалаштво духовног учитеља, у којој се Професор показао као изразити мудрословац.

Предајући Фонологију и Дијалектологију на Филозофском факултету у Новом Саду, професор Драгољуб Петровић устоличио се као педагошка и научна фигура коју су студенти у великој мери поштовали, а колеге цениле и уважавале. Његова добро организована и систематизована предавања била су веома посећена. Непрекидно је подстицао студенте на критички пут до спознаје, носећи бреме неправде која му је половином осамдесетих била начињена. Познат као прилично строг и правичан али истовремено и очински настројен, Професор је увек био спреман да укаже на студентске пропусте или грешке. Неки његови студенти и дан-данас препричавају анегдоту која каже како је целој једној генерацији поништио писани рад из дијалектологије, те бацио задатке на сто употребивши притом своју препознатљиву невербалну комуникацију и рекавши: „Ово ништа не ваља!“ После су многи из овога извукли поуку и добрано научили поделу српских дијалеката и њихове особине, и то не само они који су били изравно погођени тим педагошким чином. С посебним умећем и занимањем ценио је студенте који су вредно радили, показивали знање о српском језику, имали осећај за прозодију и вештине у акценологији. Таквим студентима касније је знатно помогао и био подршка у њиховим каријерама, бивао им ментор на последипломским студијама, а било је доста и оних којима, на његову велику жалост, није могао дати потпору.

Траг професора Драгољуба Петровића у Матици српској остаће за сва времена неумитан, а његова сена неизбрисива, како на научном пољу кроз Матичине

публикације тако и на подручју дијалектолошких истраживања. Године 1980. у нашем храму културе и науке оформљен је тим за израду дијалекатског речника Војводине. Годину дана касније пројекат је званично почео с радом објављивањем *Основних уџуџстава за бележење дијалекатске лексике Војводине*, чији је аутор био професор Драгољуб Петровић. Почетни елан који је првих година красио рад на речнику полако је почео јењавати, да би временом највећи део послова на уобличавању збирки речи пао на професора Петровића. Искрснули су проблеми финансијске природе, а појавила се и потреба да се ангажује стално запослени сарадник који би стручно и с научне стране обављао послове на речнику. Тим поводом Професор је, између осталог, писао како би професионални лексикограф била гаранција да ће се обезбедити трајност пројекта. С обзиром на то да су стални сарадници на пројекту били оптерећени другим обавезама, послови на речнику знатно су успорили. Професор је почетком деведесетих ипак урадио редактуру *Речника бачких Буњеваца и Именослова бачких Буњеваца*, издања која су издвојена као засебна дијалекатска специфичност. Када су средином смутних деведесетих послови на пројекту готово замрли, Професор је својом упорношћу, огромном енергијом и визионарским гледањем на дијалекатску лексикографију полако почео окупљати тим који ће гурати ове послове. Тако је у Одељењу за књижевност и језик Матице српске створено мало лексикографско занатско језгро које је изнедрило десет свежака *Речника српских љова Војводине*, од 2000. до 2010. године, под будним оком мајстора Драгољуба Петровића, коме ни најситнија техничка грешка његових шегрта није могла промаћи. Потоње године напустила нас је Светлана, чија је смрт тешко погодила Професора. Тим поводом написао је да се она појавила у време када је безнадежно, у свом маниру, помишљао да ће десетине хиљада картица прекрити прашина, јер се ниједан пројекат не може „на мобу” радити.

Као круна рада на овим пословима дошла је и 2003. године Награда „Павле Ивић” за трећу свеску *Речника*, која је Професору представљала поносни знак да се налазимо на добром путу и била велики подстрек за оно што тек долази. (Мала дигресија овде. Није случајно, иако није ни намерно, што се истог дана на различитим местима у Новом Саду одаје почаст двојици великана наше лингвистике: Павлу Ивићу и Драгољубу Петровићу. И није случајно што је професор Петровић, као што се на једној од ових фотографија види, говорио на комеморацији Павлу Ивићу у Матици српској несретне 1999. године.) Није само та награда била подстицај даљим пословима у наредном периоду. Животни циклус смрти и рађања захватио је и наш тим, па су тако многи дејчи осмеси озарили лица члановима тима, а тако и Професору који је у то време постајао поносни троструки ђед.

Када се радило измењено и допуњено издање *Речника српских љова Војводине*, Професор је с потпуним поверењем и мирне савести препустио остатку екипе да се избори са свим преображајима и додацима које су све свеске претрпеле. Како је он то једном приликом рекао, „није нам сметао”. Имао је потпуно поверење у то да ћемо сами доћи до доброг решења за сваку појединост, ваљано сачинити четири тома јединственог дела српске дијалекатске лексикографије и успешно положити калфенски испит. Његов мали тим из Матичиног поткровља неизмерно му је захваљан због тога. А о том поткровљу и о страсти с којом се овај посао ради Професор је упутио своје речи на овом истом месту пре нешто мало више од две године: „Давно сам, чини ми се, изишао из Матице, али још никако не успевам да се измакнем из онога њеног – поткровља. Вероватно зато што су ми тамо остале многе године, деценије – такорећи, па их никако не успевам ни сабрати нити их све поткупити, увек понешто остане што зове да се опет вратиш и да још нешто видиш што ти је прошли пут промакло...”

Не смемо, наравно, заборавити ни Професоров удео и његов огроман значај за данашњи успешан рад на Матицином пројекту *Вишештомни речник српскога језика*. Његов пионирски рад на овом пројекту и на нашем оспособљавању отворио је могућност да се тај капитални речник утемељи у Матициним пословима, поготово након предаје диригентске палице професорици Рајни Драгићевић.

У време привођења крају четвортотомног преиначеног издања дијалекатског речника Одељење за књижевност и језик Матице српске објавило је и два речника из едиције *Терминолошки речници*. Помињем их овде зато што ни њих не би било да није било изнимне визије професора Драгољуба Петровића, чији је мали тим – уз свесрдну помоћ специјалиста зоолога, како је он говорио – израдио и те књиге. Професор опет није сметао, а свој немерљив допринос дао је, између осталог, тако што је написао рецензије у Леушићима 2015. и 2018. године, где се неколико година раније био повукао у сувороборско тиховање. Управо овај период Професоровог живота представља горепоменућу трећу фазу у којој он на сцену многих својих негдашњих сарадника, студената, колега, пријатеља и непријатеља ступа као духовни учитељ. На моју је ступио управо овим рецензијама, поготово када ми је указао на неке проблеме српског језичког простора о којима се није учило на факултету нити је о томе деценијама смело да се прича или, не дај боже, напише покоји редак.

Теме које су окупирале Професора последњих 15-ак година сваковрсне су природе, знамо то добро сви ми који смо ревностно и редовно – понекад и двапут недељно – добијали имејлом његова умешна, тешка и понекад жустра писанија. Писао је непрестано и неуморно, на посебан начин кудио и прозивао оне који су наудили српском народу, српском језику и писму, српској култури, српској просвети, српском здравству... Овде бих, међутим, истакао две теме које су се особито издвојиле, на посебан начин обојиле његову мудру старост и уздигле Професора у духовног учитеља, не само у мом схватању и поимању српског изворишта него и у умовима многих његових бивших ученика. То су порекло Срба и Македонија. Овим темама се бавио подстакнут „бугарским пропагандистичким формулама” и обнављањем „бугарске националне памети”. Предраг Пипер је с правом истицао „лингвистички угао посматрања” проучавања порекла Срба професора Драгољуба Петровића. У тим истраживањима најизразитије се види његова тежња да помири и неке друге пријатеље, пре свих Грке, Бугаре, Македонце. И никад се није извинио због својих ставова, иако је био јавно позиван од стране особа од поверења да то учини; у свом маниру и дијалекатском облику иронично ће написати: „Много се извињавам.”

Најизразитије своје ставове о српском пореклу Професор је можда изрекао у јуну 2024. године пишући рецензију за још необјављена језичка разматрања о поскоку кроз српско културно наслеђе, књигу која се спрема у Одељењу за књижевност и језик, где је изнео „схватање да се исходиште санскрета налази на данашњим просторима српскога језика” и истакао Алинеијев суд „да је дошло време да се пише нова индоевропска граматика”. Након што је прочитао рукопис ове монографије, Професор је кроз касније разговоре о њој показао сву своју умност, искуство и старачку разборитост, усадио клицу потребе за истином и устоличио се у мојој представи као најупечатљивији лингвистички духовник.

Једини је од српских лингвиста који је разумео о чему пишу Милош Милојевић, Спиридон Гопчевић, Милојко Веселиновић, Јован Цвијић, Андреј Фајгел, Олга Луковић Пјановић, Ђорђе Јанковић, Србољуб Живановић и многи други. Касно је научно да не треба да закључује, него да поставља питања, и то онима који све знају. Није никад добио одговоре на своје провокативне, прецизне и логичне упите. Божидар Ковачек је својевремено говорио како човек остари оног тренутка када престане бити радознао. Професор Петровић је до последњег даха био љубопитљив и знатижељан. Својим годинама није доживео старост, он је тиме заправо досегао

велику мудрост и увидео истину и непатворену спознају. Једини је од српских лингвиста који је на крилима Соларића, Ивића, Трубачова, Кљосова, Алинеија, Томе-полија, Фасмера и других великана науке докучио порекло српског народа и стварне обресе свих његових говора. Стара Србија дугује му велику захвалност што је на српску језичку позорницу поставио мисли које су биле скрајнуте и недозвољене, а сви ми опет дугујемо огромну благодарност Јелени и Борису који су му – само они знају како – помогли да нам дуго година преноси вештине које је домашио.

И још нешто свакидашње, али не и безначајно. Дан пре почетка писања овог текста Професор ми се јавио у сну. Седели смо за столом и разговарали; он је био у старачким годинама, свеже обријан и спреман да умре. Његово пројављивањеружило ми је надахнуће да започнем.

Завршићу обраћање речима које је на лето 2021. године упутио Каћи, Ивани и мени:

Драга моја децо,

Ја сам пробио „генетски плафон” своје породице: један мој стриц поживео је 86, једног брата (од стрица) покупила ми је корона у 82, сад су моја два рођена брата прешли 80, нико други није доживео 80, неки умирали са 45, неки око 50, доста око 60, није их било много који су прегазили 75...

Ја сам, децо моја, дошао до краја, већ 6–7 година немам плућа, вероватно је да ћу се брзо угушити. Захвалан сам Господу што ми вас је дао. И што сам и оволико могао да вам се радујем.

Ваш стари пријатељ и учитељ Д.

Вама бескрајно хвала, Професоре, што смо имали таквог Учитеља и што нам је указана изванредна част да приспевамо уз Вас.

Мр Дејан Милорадов

Матица српска

Одељење за књижевност и језик
dmiloradov@maticasrpska.org.rs

UDC 811.163.41'34:929 Petrović D.

<https://orcid.org/0009-0006-9601-7350>

Примљен: 23. децембра 2024.

Прихваћен: јануара 2025.